

Internet Erişiminde Sansür: Türkiye Açısından Bir Durum Değerlendirmesi

Censorship in Internet Access: An Evaluation for Turkey

Şahika Eroğlu*
Tolga Çakmak**

ÖZ

Gelişen teknoloji ile birlikte internet paylaşım olanaklarının artması ve bu olanakların kontrol altına alınması amacıyla ortaya çıkan internet sansürü kavramı literatürde giderek güncelliğini artıran bir konu olmuştur. İnternetin gelişmesi ve yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte birçok ülkede internet erişimini kontrol altında tutmaya yönelik uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda çalışmada Türkiye’de internet erişimini denetlemeye yönelik uygulamalar internet sansürü kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede öncelikle internet sansürü kavramı kuramsal boyutta incelenmiş ardından Türkiye’de gerçekleştirilen yasal düzenlemeler analiz edilerek genel durum betimlenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye’de internet sansürü uygulamalarının geldiği nokta hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Sansür, Internet Sansürü, İfade Özgürlüğü, Yasal Düzenlemeler, Türkiye.

ABSTRACT

Internet censorship is an emerging topic with the aim of controlling increasing capabilities of information sharing by the use of internet in accordance to advancement in technology . In this context, it is seen that countries create control mechanisms as a result of developments and widespread use of internet. Based on this information, this study evaluates internet censorship approaches and legal regulations in Turkey. Literature about internet censorship reviewed deeply and legislations and their revisions analysed in order to evaluate and describe legal regulations, and approaches in Turkey. According to inferences obtained from literature review and evaluations, results and recommendations are presented in the end of the study.

Keywords

Censorship, Internet Censorship, Freedom of Expression, Legal Regulations, Turkey

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, {sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr}

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, {tcakmak@hacettepe.edu.tr}

Giriş

Teknolojideki gelişmelerle birlikte sürekli olarak yenilenen ve farklı olanaklar sağlayan cihazlar, çağımızın en gelişmiş bilgi paylaşım platformu olan internet hizmetleriyle iç içe ve bu hizmetlere giderek daha fazla bağımlılık gösteren bir yapıda tasarlanmaktadır. İnternet teknolojileri ile güçlendirilen cihazların sadece bilgisayarlarla sınırlı olduğu geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında son dönemde internet kullanan cihazların büyük bir çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Gelişen teknoloji altyapısı sayesinde her an her noktadan erişilebilir bir platforma dönüşen internet, geçmişte sadece evde, iş yerinde ve bilgisayar başında kullanılırken, günümüzde cep telefonu, tablet gibi cihazlarla istenilen her yerden kullanılabilir bir anlık iletişim aracı haline gelmiştir. İnternet'e erişim olanaklarının kolaylaşması ve kullanımının artması ile birlikte bu ortamda yayın yapma ve bilgi paylaşma olanaklarının da kolaylaşmasını sağlamıştır. Bu durum birçok olumlu etkiyi beraberinde getirirken doğal olarak bazı olumsuz koşulların da oluşmasına neden olmuştur. Literatürde sansür olarak nitelendirilen, söz konusu yayım ve paylaşımlara erişimlerin denetim altına alınması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kısıtlama, engelleme gibi kelime anlamlarını da barındıran sansür kavramı ile ilgili birçok çalışmanın yapıldığı ve çalışmalarda kavramın farklı yönleriyle ele alındığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte çalışmaların kapsamının düşünce özgürlüğü ve etik gibi konularla birlikte bilgi iletişim teknolojileri, bilgi teknolojileri, bilişim hukuku, medya ve bilgi hizmetleri gibi geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Bu çerçevede kavramın ele alındığı disipline göre farklı bakış açılarını içeren tanımlamaları ortaya çıkmıştır.

En genel anlamıyla sansür Türkçe sözlükte; “her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin yayınının ve gösterilmesinin izne bağlı olması” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2012). Bir başka çalışmada ise kavramın bilgi nesnelерinin hangi aşamalarında ne şekilde uygulanacağına değinilerek; “her türlü düşün ve sanat ürününün, siyaset, din, dil ve

açık saçıklık açısından sakıncalı olduğu gerekçesi ile üretiminin, dağıtımının, ödünç verilmesinin veya satılmasının yasaklanması veya engellenmesi” şeklinde ifade edilmiştir (Kızıllan, 1988, s.161). Yaşanan toplumsal ve siyasal olayların da etkisiyle özellikle haberleşme ve iletişim alanında sıkça rastladığımız sansür kavramı bilgi teknolojilerinin ve internet tabanlı iletişim ortamlarının gelişmesi ile birlikte literatürde internet sansürü olarak nitelendirilen yeni bir boyuta taşınmıştır. “İnternet’teki bilgilere erişmeye veya bilgi koymaya yönelik denetim” olarak tanımlanan internet sansürü kavramı literatürde özellikle son dönemde üzerinde durulan güncel konulardan birisi olmuştur (Internet Sansürü, 2013). Kavramın sansür tanımlarına doğrudan yansıdığı görülmektedir. Bu tanımlardan birinde sansür, internet dâhil her türlü yayının devlet tarafından denetlenmesi ve gerekli görüldüğü takdirde yayınlamasına engel olunması ya da yayından kaldırılması uygulaması olarak ifade edilmiştir (Karaca ve Beyaznar, 2010). İnternet kullanıcıları, zararlı yazılımlardan dolayı sakıncalı bir içeriğe farkında olmadan erişebilecekleri gibi, toplumsal ve ahlaki değerlere aykırı, kişi veya kişileri hedef gösteren, toplumsal düzeni bozan içerikler gibi sakıncalı internet sayfalarını bilinçli bir şekilde de oluşturabilmektedirler. Bu noktada internet sansürünün, ülke geneli ve kurumsal uygulamalar olmak üzere iki şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde söz konusu denetim ve denetime yönelik uygulamalar farklı düzeylerde gerçekleştirilse de temel olarak uygulamaların ifade ve düşünce özgürlüğü kavramlarıyla çelişebildiği görülmektedir.

Bu kapsamda çalışmada sansür ve internet sansürü kavramı kuramsal açıdan ele alınarak Türkiye’de internet sansürüne yönelik yasal uygulamalar ve gelişmeler internet sansürüne yönelik kaynaklardan elde edilen verilerle analiz edilmektedir. Çalışma sonuçlarında Türkiye’nin internet sansürü uygulamalarına yönelik profili hakkında tespitlerde ve önerilerde bulunmaktadır.

İnternet Sansürü

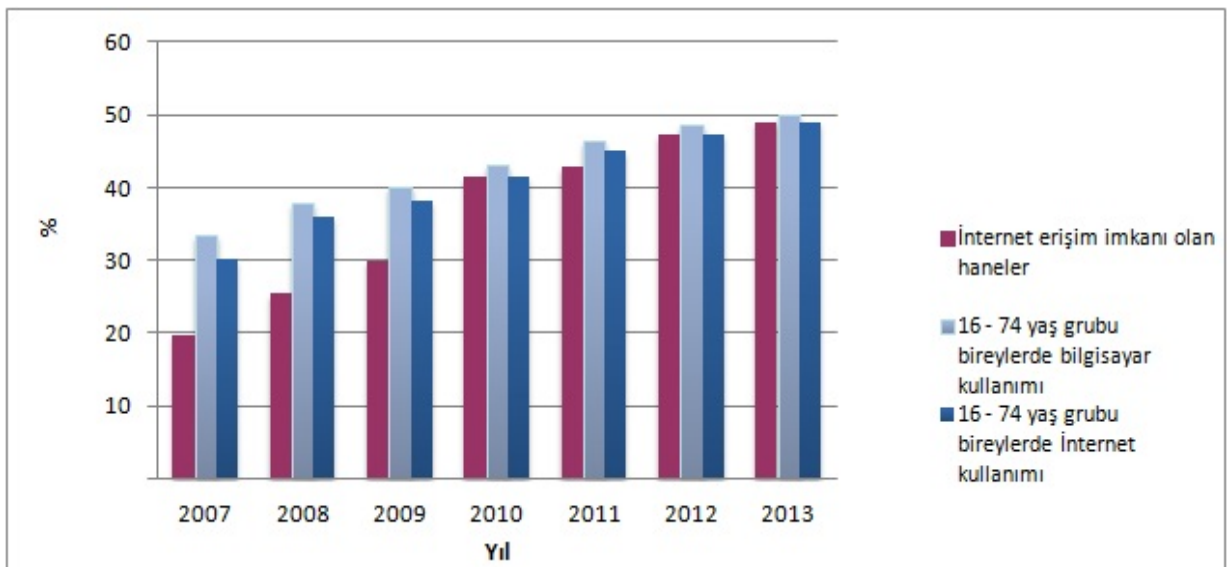
20. yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri olan internet ile birçok alanda iletişim ve paylaşım kolaylaşmıştır. Bu ortamda sunulan fırsatların kötüye kullanılması ve çeşitli suçların işlenmesine olanak tanıyan ortamların oluşması, internetin kullanımına yönelik hukuki önlemlerin alınmasını gerektirmiştir. Bu kapsamda ortaya çıkan internet erişiminin engellenmesi ve internet sansürü, demokratik toplumlarda ifade ve düşünce özgürlüğünün önünde engel olarak durmaktadır. Ayrıca internet sansürü diğer sansür türlerine benzer şekilde ülke, kültür, değer ve yargılara göre değişen bir olgu olarak nitelendirilmektedir (Henkoğlu ve Yılmaz, 2013; Al-Saqaf, 2010). Ükelere ve çeşitli toplumsal dinamiklere göre farklılıklar gösteren internet sansürü kavramı uluslararası bilimsel çalışmaları inceleyen değerlendirmelerde üç boyutta ele alınmaktadır (Binns, 2012). Binns'in (2012) yapmış olduğu çalışmaya dayanarak bu boyutları aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür;

- Sansür uygulamalarına yönelik teknik araçlar, altyapı uygulamaları ve yazılımları,
- Hükümet uygulamalarının yasal boyutları ve bu boyutların sınırlılıkları ve etkileri,
- Getirilen sansür uygulamalarını aşmaya ve sansürlenmiş içeriğe erişime yönelik çabalar kapsamında gerçekleştirilmiştir.

İnternetin topluma sağladığı yararların yanı sıra paylaşım platformlarında bulunan zararlı içerik gerçek cinayet ve otopsi görüntüleri, çocuk porno filmleri, sigara bağımlılığını özendirici reklamlar, hükümet veya siyasi partiler lehinde ve aleyhinde propagandaların kişileri kötü etkileyebileceği bilinmektedir. Bu kapsamda bazı devletler, resmî kurumlar, okullar, üniversiteler veya özel kuruluşlar, yukarıda sayılan sebepleri öne sürerek internete erişimi sınırlandırmış, veya tamamen kapatmıştır. Özellikle devlet eliyle uygulanan yasaklar oldukça önemli bir boyuttur (Şamlı ve Konak, 2011).

Türkiye’de İnternet Kullanımının Gelişimi

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler ülkelerin teknik altyapı olanaklarının da geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Söz konusu yenilik ve gelişmeler, bir bilgi ve iletişim kaynağı olarak İnternet’in yaygın kullanımında ve yeni özelliklerle geliştirilmesinde önemli araçlar haline gelmiştir. Bu çerçevede ilk olarak teknik altyapı olanaklarındaki gelişmeler dikkat çekmektedir. 1990’lı yıllarda düşük hızda ve yüksek maliyetle sağlanan internet bağlantı olanaklarının günümüzde çok daha yüksek bir hız ve düşük maliyetle sunulmaya başlandığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri ise ADSL hizmetlerinin yaygınlaşması, yasal düzenlemeler, ilgili alanda faaliyet gösteren firmaların çeşitlenmesi ve bu çeşitlenme sonucunda oluşan rekabet ortamı olarak nitelendirilmektedir (Çolak, Yalçın ve Korkmaz, 2011). Türkiye açısından değerlendirildiğinde bilgisayar ve internet erişiminin son dönemde hızlı bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yıllık olarak gerçekleştirilen Hane Halkı Bilişim Teknolojileri araştırması sonuçlarının da bu durumu doğruladığı görülmektedir. TÜİK tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçları çerçevesinde Türkiye’deki bilgisayar ve internet kullanımındaki artış Şekil 1’de verilmektedir.

Şekil 1 Türkiye’de Bilgisayar ve İnternet Teknolojisi Kullanımı (TÜİK, 2013)

TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri araştırması kapsamında elde edilen ve şekil 1’de sunulan grafik incelendiğinde Türkiye’de internet erişiminin bilgisayar kullanımıyla neredeyse paralel bir seviyeye geldiği ve 2007 yılında bilgisayar kullanımına göre daha düşük düzeyde olan internet kullanımı oranının son yıllarda bilgisayar kullanım oranıyla hemen hemen aynı seviyelere ulaştığı görülmektedir. Şekil 1’de dikkat çeken bir diğer nokta ise internet erişim imkânı olan hane oranındaki yükselmedir. 2007 yılında elde edilen sonuçlara göre %20 civarında olan internet erişimine sahip hane oranı günümüzde bilgisayar ve internet kullanımına yönelik oranlarla aynı seviyelere ulaşmıştır. Bu durum Türkiye’de internet erişimine yönelik altyapı ve teknoloji gelişimini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarında internet erişimine sahip hanelerin %46’sının geniş bant bağlantı kullandığının ve internet erişiminde akıllı telefon, tablet ve dizüstü bilgisayar kullanımındaki artışın vurgulanması da bu yorumu doğrulamaktadır.

Türkiye’deki internet ve altyapı kullanım artışını TÜİK araştırmaları dışında analiz eden girişimler de bulunmaktadır. Bu girişimlerden biri olan Opennet Initiative, oluşturmuş olduğu Türkiye profilinde; Türkiye’deki internet kullanımının hızlı bir artış gösterdiğini, 2004 yılında %7,5 olan internet kullanımının 2008 yılında yaklaşık olarak ülke nüfusunun üçte birine (%33,1) yükseldiğini ifade etmiştir. Diğer yandan geniş bant internet kullanımının da 2006 yılında ADSL hizmetleriyle birlikte hızlı bir artış gösterdiği vurgulanmaktadır (Opennet Initiative, 2014).

Türkiye’deki gelişime yönelik olarak bir diğer raporda ise Uluslararası Telekomünikasyon Birliği verilerine göre 2007 yılında %29 olan Türkiye’deki internet kullanımının 2012’de %45 oranına yükseldiği belirtilmiş; geniş bant internet kullanımının da 20 milyonun üzerine çıktığı üzerinde durulmuştur. Mobil kullanımda ise hizmet veren bütün operatörlerin 3G hizmeti sağladığını dile getirmektedir. Rapor ayrıca teknolojik altyapı olarak çoğunluğu reseller (sunucu hizmetlerini paylaşarak birden çok kullanıcıya ticari olarak

sunan mekanizmalar) olarak görev yapan yaklaşık 150 internet servis sağlayıcısının bulunduğunu da ifade etmektedir. Ek olarak internet servis ağının önemli bir bölümünün (geniş bant internet hizmetinin %81'inden fazlası) Türk Telekom tarafından sağlandığı da raporda belirtilmektedir (Freedom on the net, 2013). Yasal boyutta ise Türkiye'de internet ve bilgi teknolojilerinin kullanımında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile bu kuruma bağlı olarak hizmet veren Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının düzenleme ve içerik yönetimi ile ilgili süreçlerde görevleri bulunmaktadır.

Türkiye'de İnternet Erişiminin Kısıtlanması ve İnternet Sansürüne Yönelik Çalışmalar

Altyapı olanaklarının ve teknolojinin gelişmesi interneti önemli bir bilgi iletişim aracı haline dönüştürmüştür. Türkiye'de de teknoloji okuryazarlığı yüksek olan genç nüfus tarafından yoğunlukla kullanıldığı dile getirilen (Freedom on the net, 2013) internet içeriğinin yönetimine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de internet erişimini denetleme ve internet sansürüne yönelik çeşitli uygulamaların yasal ve teknik boyutlarıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde Türkiye'de internet erişimine yönelik sansür uygulamalarını inceleyen ve konuyla ilgili farkındalık oluşturma amacını taşıyan bilimsel çalışmaların yapıldığı; konuya yönelik yasal düzenlemeler ve yaptırımların oluşturulduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de internet altyapısına yönelik yatırımlarla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ve zararlı olarak nitelendirilebilecek içeriğe erişimin sınırlandırılmasına yönelik girişimler genel olarak incelendiğinde 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı kanunun önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu çerçevede kanunun olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendiren bilimsel çalışmaların ve Kartepe ilkeleri gibi çalıştay sonuç raporlarının yayınlandığı dikkat çekmektedir. Söz konusu sonuç raporu; Web 2.0 uygulamalarını çok sesliliğin ve demokrasinin bir parçası olarak nitelendirmekle birlikte hukuka aykırı içerikler için uyar-kaldır prensibinin kullanılmasını, erişim engelleme

süreçlerinde orantılılık ve ölçülülük unsurlarının göz önüne alınmasını, internet sitesinin tamamını engellemek yerine zararlı içeriğin engellemesini vurgulamaktadır (Akgül, 2010). 5651 sayılı kanuna ve Türkiye'deki internet erişimi engellemeleri kapsamında gerçekleştirilen bir diğer çalışmada yasal boyutta 2007 yılına kadar Türkiye'de internet erişimine yönelik engellemelerin TCK maddelerine göre yapıldığı ve bu durumun Anayasa'nın 13. maddesi ile çelişkili bir durum oluşturduğu belirtilmiştir (Gök, 2012, s.iii). Çalışma ayrıca Türkiye'de internet erişimine yönelik engellemelerde kullanılan tekniğin DNS engellemesi olduğunu belirtmekte; ancak bu tekniğin erişimi engelleme konusunda yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır (Gök, 2012, s.81). 2014 yılı Mart ayında uygulanan internet erişimine yönelik engellemede ise ilk olarak DNS engellemesi tekniğinin kullanıldığı daha sonra ise IP engellemesinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'deki sansür uygulamalarının teknik boyutlarının farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu teknik için ise kullanıcıların IP değiştirmeye yönelik uygulamalardan (Virtual Private Network, Zenmate, gibi) faydalanarak internet erişimine yönelik engellemelere maruz kalmamaya çalıştıkları görülmektedir.

Literatürde Türkiye'de internet erişiminde karşılaşılan sorunları inceleyen ve bu sorunlara çözüm önerileri sunan çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan birinde Türkiye'de bilişim suçlarına karşı caydırıcı düzenlemelerin yapılamamış olması, magazin ağırlık bilgi akışı, özel hayatın ihlali, marjinal siyasi propagandaların rahat bir şekilde yapılabilmesi, reklam ağırlıklı istenmeyen e-postaların (spam) yaygınlığı internet erişiminde karşılaşılan başlıca sorunlar olarak nitelendirilmektedir (Çolak, Yalçın ve Korkmaz, 2011). Çalışma ayrıca çözüm önerisi olarak sansür politikalarının belirlenmesinde ve oluşturulmasında karar vericilerin son derece dikkatli olması gerektiğini vurgularken internet kullanıcılarının interneti kullanım davranışlarında bilinçlendirilmeleri gerekliliği üzerinde durmaktadır. Diğer yandan çalışmanın sonuç bölümünde doğru, güvenilir bilgiye rahat

ulaşılabilen ve etik değerlere duyarlı bir internet ortamının yaratılması yönünde de önerilerde bulunulmakta; bu çerçevede kullanıcı, internet yayıncıları ve yasal mercilerin görevleri üzerinde durulmaktadır.

Çalışmalarda Türkiye'nin internet sansürüne yönelik uygulamaları istatistiksel olarak da analiz edilmektedir. Analizlere göre Türkiye'deki internet sansürü uygulamalarında bazı içeriklere yönelik kesin ve sürekli engellemeler yapılırken Youtube ve Vimeo gibi sitelerin belirli bir dönemle sınırlandırılmış engellemelerin ya da bu sitelerdeki içeriğin bir bölümünün engellenmesi yönünde uygulamaların gerçekleştirildiği bilinmektedir. Türkiye'de internet erişiminin kısıtlanmasına yönelik çalışmalar içerisinde istatistiksel verilerden yararlanarak durumu betimleyen çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan birinde Gül (2012) Kasım 2007-Ekim 2008 arasındaki engelleme uygulamalarını analiz etmiş ve 5651 kapsamında 1115 web sitesinin 252 tanesinin (%23'ü) mahkeme kararıyla engellenmiş olduğunu, 863 tanesinin de (%77'si) TİB tarafından re'sen verilen idari kararlarla erişime kapatıldığını belirtmiştir. 2014 yılı Mart ayı istatistikleri açısından durum incelendiğinde ise erişimi zorlaştırılan site sayısının 40851'e yükseldiği, bunun yalnızca %5'inin (2027 site) mahkeme kararıyla, %89,4'ünün (36405 site) TİB tarafından engellendiği, bunlara ek olarak savcılık tarafından da çeşitli engellemelerin yapıldığı (%2,3 -950 site) görülmektedir (Engelliweb, 2014). Sunulan verilerden hareketle son dönemde Türkiye'de içerik erişimi zorlaştırılan internet sitesi sayısının önemli bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

İnternet sansürü ile ilgili analizler çerçevesinde ülkelerdeki internet erişimine yönelik kısıtlamaları değerlendiren ve ülkeleri sınıflandıran girişimlerden biri olan Opennet girişimi de Türkiye'deki filtreleme uygulamalarını politik, sosyal, güvenlik ve internet araçları açısından analiz etmiştir. Analiz sonuçları Türkiye'nin politik, sosyal ve internet araçları konusunda dar hedefli bir filtreleme uyguladığını bu kapsamda belirli bir kategoride spesifik engellemeler gerçekleştirdiğini ortaya koymuştur (Opennet Initiative, 2014). Söz konusu

girişimin Türkiye'ye yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde, internet trafiğinin tek bir altyapı sağlayıcısı aracılığıyla gerçekleştirildiği vurgulanmakta; internet ile ilgili politikaların gözden geçirilmesi gerekliliği ifade edilmektedir.

Türkiye'deki internet erişimine yönelik kısıtlamaları analiz ederek ülke profilini yansıtan bir diğer çalışma ise Freedom House tarafından yayınlanmıştır. Çalışma çerçevesinde 2012 Mayıs ve Nisan 2013 arasında Türkiye'de internet erişiminin kısıtlanmasına yönelik uygulamalar analiz edilmiştir. Genel olarak altyapı olanaklarının ve internet erişimi ile ilgili kısıtlamalarının betimlendiği rapor çerçevesinde Türkiye, internet erişiminin kısıtlanması açısından "kısmen özgür ülkeler" kapsamında tanımlanmıştır (Freedomhouse.org, 2014). Rapor ayrıca Türkiye'nin Google ve Youtube'dan içerik kaldırmaya yönelik taleplerindeki artıştan da söz etmektedir (Freedom on the net, 2013).

Türkiye'de İnternet Erişiminin Kısıtlanmasına Yönelik Yasal Uygulamalar

Kullanım oranı tüm dünyada hızla artan internet, kolay ve hızlı iletişim sağlayan bir platform olmakla birlikte bilgi iletişim teknolojilerinin en önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. İnternet yayıncılığındaki gelişmeler sonucunda içerik ürünlerinin kolaylıkla geliştirilebilir bir hale gelmesi ile olumsuz ve kötüye kullanım boyutlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda ülkeler ulusal güvenliğin korunması, fikri hakların korunması, çocuk istismarı gibi nedenlerle erişim engellemelerine dayanak oluşturmaktadırlar. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye' de de internet sansürüne yönelik iddialar bulunmaktadır. Türkiye'de 2007 yılına kadar internet erişim engellemelerinin TCK maddelerine dayanılarak yapıldığı belirtilmiştir (Gök, 2012, s.13). Konuya yönelik ihtiyaçların gündeme gelmesiyle birlikte 2007 yılında 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Bu kapsamda yapılan bir çalışmada; Türkiye'de internet erişimine yönelik sansür uygulamalarını eleştiren, 5651 sayılı kanuna

yönelik tespitlerde bulunan ve internet sansürü kavramının kapsamını inceleyen çalışmaların yapıldığı belirtilmektedir. Çalışmaya göre dünyada internet sansürünün belirli konularında (çocuklar için zararlı içerik gibi) ortak bir iradenin olduğu ancak Türkiye’de uygulanan yöntem ve yasal uygulamaların yetersiz olduğu üzerinde durulmaktadır (Henkoğlu ve Yılmaz, 2013). Bu çalışmanın yanı sıra dünyada ve Türkiye’de zararlı içeriğe yönelik olarak yaptırımların ve hukuki uygulamaların neler olduğunu inceleyen çalışmaların yapıldığı dikkat çekmektedir (Bayzen, 2009). Literatürde ayrıca internet sansürünün boyutlarını tartışan araştırmaların da yapıldığı görülmektedir (Karaca ve Beyaznar, 2010; Şamlı ve Konak, 2011).

İnternet erişimine yönelik kısıtlama uygulamalarının sansür kavramının kapsamı çerçevesinde ele alan bir diğer çalışmada ise Türkiye’de uygulanan 5651 sayılı yasa çerçevesinde geçen kavramların ve yasanın sınırlarının net olarak tanımlanmamasının olumsuz sonuçlara neden olabileceği belirtilmiştir (Köse ve Özen, 2010). Türkiye’de yasal düzenlemeler çerçevesinde internet erişiminin kısıtlanması ile ilgili olarak son dönemde yeni düzenlemelerin gerçekleştirildiği de görülmektedir. Bu değişiklik genel olarak incelendiğinde 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun güncellenmesi ve bazı tedbirlerin alınması ile ilgilidir. 6518 Sayılı Torba Yasa Teklifi çerçevesinde yapılan bu düzenlemeler ile 5651 kanun bünyesinde aşağıda sıralanan konularda tedbirler alınmıştır;

- İnternet servis sağlayıcılar ile internet hizmeti veren diğer işletmecilerle koordinasyonu sağlama görevini yürütecek bir birliğin (Erişim Sağlayıcılar Birliği) kurulması,
- Erişim Sağlayıcılar Birliğine internet servis sağlayıcıları, yani yer sağlayıcılar, içerik sağlayıcılar ve erişim sağlayıcıların üye olma zorunluluğunun getirilmesi,

- Erişim engellemeye yönelik karar alma ve alınan kararların uygulanmasına yönelik süreçler kolaylaştırılmış engelleme kararı verecek makamlar konusunda yürütmeye önemli yetkiler verilmiştir.
- Erişimin engellenmesi için kullanılan yöntem ve tekniklerin artırılması çerçevesinde DNS engellemeleri yerine IP engellemeleri “ve benzeri” yöntemler kullanılarak yapılabileceğine yönelik düzenleme yapılmıştır.
- 50’nci madde ile 8’inci madde kapsamı dışındaki erişim engelleme kararlarını erişim sağlayıcılar tarafından yerine getirilmesi kararlaştırılmış ve uygulama için, “gerekli her türlü donanım ve yazılım” erişim sağlayıcıların kendileri tarafından karşılanacağı belirtilmiştir.
- Kanunla TİB Başkanına ve personeline “yargılama zırhı” getirilmiş, Başkanlık personelinin kanunlar kapsamındaki görevlerini yerine getirirken işledikleri iddia olunan suçlardan dolayı haklarında ceza soruşturması yapılması TİB Başkanı için ilişkili Bakanın, diğer personel için ise Kurum Başkanının iznine bağlanmıştır.
- Kanuna “Özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi” başlıklı bir hüküm getirilmiştir. Söz konusu hüküm, yürütmeye hızlı erişimin engellenmesi yetkisini vermektedir. Kurum ve kuruluşlar, gerçek ve tüzel kişiler internet ortamında bulunan yayın içeriğinin özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği gerekçesiyle doğrudan Başkanlığa başvurarak tedbir kararı aldirmaya yönelik istekte bulunmaları bu hüküm ile sağlanmıştır.
- İnternet erişiminin engellenmesi kapsamında TİB tarafından yapılan engellemeler sırasında oluşabilecek suçlarda ceza soruşturmasının TİB Başkanı için ilgili Bakan, diğer personel için ise kurum başkanı izni gerekli tutulmuştur.
- İlgili düzenlemeler ile internet servis sağlayıcıları için erişim engellenmesi kararlarında total filtrelemede dahil olmak üzere her türlü tedbirin alınması, “Başkanlığın (TİB) talep ettiği bilgilerin, talep edilen şekilde Başkanlığa teslim

etme ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri alma” yükümlülüğü getirilmiş, ayrıca hizmet sağlayıcıların trafik bilgilerinin bir yıldan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere saklanması belirlenmiştir (İnternet Ortamında Yapılan..., 2007).

Sonuç ve Öneriler

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de internet içeriğine yönelik engellemelerde çeşitli dönemlerde hızlı artışlar yaşanmıştır. Bu durum internet sansürüne yönelik analizler yapan platformlarda açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de internet erişimine yönelik engellemeler ve kısıtlamaların 2007 yılında kabul edilen yasal düzenlemeler ile yeni bir boyuta taşındığı görülmektedir. Bu çerçevede ilk aşamada kanunda bazı konuların ve sınırların net olarak belirlenmemesinden kaynaklanan sorunların yaşandığı ortaya çıkmakta; literatürde yapılan çalışmalarda da bu duruma sıklıkla değinilmektedir. İnternet erişiminin engellenmesi çerçevesinde Türkiye İstatistik Kurumu gibi kurumların analizlerinin yanı sıra Opennet ve FreedomHouse gibi girişimlerin değerlendirmeleri de Türkiye’de internet altyapısı ve teknolojik gelişmelerin hızlı bir artışı olduğunu ve kullanım oranlarının her geçen gün artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan söz konusu girişimler, Türkiye’deki internet erişimine yönelik engellemeler, yasal uygulamalar açısından değerlendirildiğinde ise iyileştirme ve gözden geçirmelerin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de yasal boyutta gerçekleştirilen düzenlemeler ele alındığında ilk başlarda birbiriyle çelişen durumların oluştuğu ortaya çıkarken son dönemlerde yapılan düzenlemelerle de internet erişiminin kısıtlanmasına yönelik yönetsel uygulamalara paralel olarak yöntem ve tekniklerin de değiştirilmesini kapsayan kararların alındığı ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda alınan kararlara baktığımızda ortaya çıkan çekinceleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Servis sağlayıcıların oluşturulacak bir birliğe zorunlu üye olmaları veri takiplerinin tek bir elden yapılması sağlayıcıların tekel ortamda hizmet sağlamalarına sebep olduğu söylenebilir. Daha önce veri sağlayıcılardan istenen verilerin bu birlikle tek bir

platformda toplanacağı dikkati çekmektedir. Bu durum devlet tarafından istenen veri talebi reddedilse bile söz konusu içeriğe ya da hizmet sağlayıcıya erişimi tamamen engellemesinin önünü açmaktadır.

- Erişim engellemelerinde kullanılan teknikler üzerinde düzenlemeler yapılarak kullanılan yöntemlerle engellemelere yönelik önlemler artırılmıştır ancak kanunda yer alan ve benzeri yöntemler gibi muallak ifadeler daha sonra kullanılacak yöntem ve teknikler farklı uygulamaların da yapılabileceğini işaret etmektedir.
- Kanunda yapılan değişiklikte “Özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi” başlıklı bir hüküm getirilmesiyle yürütmeye hızlı bir şekilde erişimin engellenmesi yetkisi verilmiştir. Bu düzenlemeye göre internet ortamındaki bir içeriğin özel hayatın gizliliğinin ihlal ettiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, Başkanlığa doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilme hakkına sahip olacaklardır. Bu doğrultuda özel hayatın gizliliği ile ilgili sınırların ne olduğunun net olarak belirlenmesine yönelik gerekliliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum TİB Başkanlığında yargı denetiminden uzak bir erişim engelleme durumuna neden olabilecektir.

Bütün bu eleştiriler çerçevesinde, insan haklarından biri olarak nitelendirilen ve insanların yaşam biçimleri ve sosyal alanlarında köklü değişiklikler meydana getiren internet platformuna yönelik kısıtlamaların düşünce özgürlüğü kavramıyla çelişebilecek boyuta gelebileceği kuşkusu oluşmakta; yeni düzenlemelerde bulunan ve sınırları net olarak çizilmemiş ifadelerin Kartepeler çerçevesinde de belirtilen orantılık ve ölçülülük ilkelerine uyum konusunda şüphelerin doğmasına neden olabileceği ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akgül, M. (2010). *5651 Çalıştay: Kartepe İlkeleri*. 19 Mart 2014 tarihinde <http://blog.akgul.web.tr/?p=88> adresinden erişildi.
- Al-Saqaf, W. (2010). Internet censorship challenged: How circumvention technologies can effectively outwit governments attempts to filter content. Alkasir, a case study. C. Strand. *Increasing transparency and fighting corruption through ICT: empowering people and communities* içinde (s. 71-93). Stockholm: Spider.
- Bayzan, Ş. (2009). Türkiye ve Dünyada internet yasakları ve sansür kavramı ile zararlı içeriğe karşı yaptırım ve uygulamalara genel bir bakış. *Akademik Bilişim 2009 Konferansı*'nda sunulan bildiri. 10 Ocak 2014 tarihinde http://ab.org.tr/ab09/kitap/bayzan_sansur_AB09.pdf adresinden erişildi.
- Binns, R. (2012). *Can governments ever censor the web? A literature survey*. 12 Ocak 2014 tarihinde <http://www.reubenbinns.com/blog/wp-content/uploads/2012/05/rbinnswebcensorshipreview1.pdf> adresinden erişildi.
- Çolak, B., Yalçın, B. ve Korkmaz, S. (2011). Türkiye'de internet kullanımının toplumsal yansımaları. *Inet-tr XVI Türkiye'de Internet Konferansı*'nda sunulan bildiri. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Engelliweb. (2014). *Kurum bazında istatistikler*. 13 Ocak 2014 tarihinde <http://engelliweb.com/istatistikler/> adresinden erişildi.
- Freedom on the net. (2013). *Turkey*. 24 Şubat 2014 tarihinde http://www.freedomhouse.org/report/freedom-net/2013/turkey#.U1qwSfl_uuh adresinden erişildi.
- Freedomhouse.org. (2014). *Turkey*. 24 Şubat 2014 tarihinde http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202013_Turkey.pdf adresinden erişildi.
- Gök, M. S. (2012). *5651 Sayılı kanun ve bilgi güvenliği ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Henkoğlu, T., ve Yılmaz, B. (2013). İnternet erişim özgürlüğünün kısıtlanması: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 14(2), 215 - 239.
- İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. (2007). *T.C. Resmi Gazete*, 26530 (23 Mayıs 2007).
- İnternet Sansürü*. (2013). *Wikipedia* web sitesinden 8 Ocak 2014 tarihinde http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nternet_sans%C3%BCr%C3%BC adresinden erişildi.

- Karaca, A. ve Beyaznar, B. (2010). İnternette müstehcenlik: nerede başlar ve nerede biter?. *Akademik Bilişim 2010 Konferansı*'nda sunulan bildiri. 10 Ocak 2014 tarihinde http://ab.org.tr/ab10/kitap/karaca_beyaznar_AB10.pdf adresinden erişildi.
- Kızılkın, Z. (1988). Düşünce özgürlüğü ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, 2(4), 159-165.
- Köse, G. ve Özen, K. (2010). İnternet'te sansür üzerine bir değerlendirme. Serap Kurbanoglu ve diğeri (Yay. Haz.). *Bilgi Yönetiminde Teknolojik Yakınsama ve Sosyal Ağlar: 2. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 22-24 Eylül 2010, Ankara, Türkiye. Bildiriler*. içinde (s. 113-122). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Opennet Initiative. (2014). *Turkey*. 5 Ocak 2014 tarihinde <https://opennet.net/research/profiles/turkey> adresinden erişildi.
- Şamlı, R. ve Konak, E. S. (2011). Tedbir mi, kısıtlama mı?: İnternet sansürü hakkında bir araştırma. *Akademik Bilişim 2011 Konferansı*'nda sunulan bildiri. 10 Ocak 2014 tarihinde <http://ab.org.tr/ab11/bildiri/59.pdf> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2013). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2013*. 12 Ocak 2014 tarihinde <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu (2012). Güncel Türkçe sözlük. 3 Ocak 2014 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts/> adresinden erişildi.